

Chanukka a Dohány körzetben

Idén rendkívül korán, novemberben (27-én) gyújtottuk meg az első chanukkai gyertyát. A Hősök Templomába most is sokan jöttek el az ünnep első estéjén. Majd, már sötétben, szinte mindenki átsétált a Dohány utcai zsinagóga elé, ahol némi dalolás közben szintén felvillant az első égő.

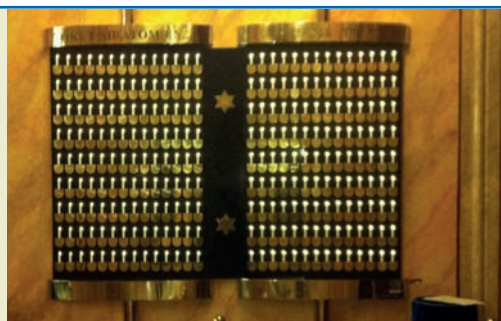
Vasárnap a Goldmarkban tartottuk szokásos ünnepségünket. Főbbink, dr. Frölich Róbert mondott beszédet, fellépett a Salomon Sulzer Zsidó Gyermekkórus, illetve a Kovács Kriszta Kvintett. Az ötödik lángot Frölich Benjámin (Dünyő) gyújtotta meg. A szünetben Frölich Kati és Fülöp Ildi remek fánkját fogyasztották – láthatóan – élvezettel a megjelentek, akik néhány darabot hazafelé is magukhoz vehettek.

Jahrzeit- napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák alatti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajsz 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. A Jahrzeitnapon a reggeli i.tentisztelet után a közösség átmegy a falhoz és Káddist mond az elhunytért. Lapunkban továbbra is közreadjuk, hogy elhunyt szeretteiknek mikor van a Jahrzeitje.

Steier Ernő	január 1.	Schwartz József	január 9.	Hírn Károly	január 18.	Farkas Jenő	január 27.
Fruchter Sándorné	január 2.	Dr. Sokolyi László	január 10.	Katarina Svarcova	január 19.	Schaffer D. Dezsőné	január 29.
Polgár György Gábor	január 6.	Liszenberg Salamonné	január 12.	Suchman Andor	január 20.	Zóber Jenő	január 29.
Grünwald Béláné	január 7.	Nádel László	január 12.	Zallel Béláné	január 22.		
Blau Sándorné	január 9.	Blau Sándor	január 13.	Réti Gyula	január 23.		
Márkus Lászlóné	január 9.	Silberer Mihály	január 15.	Rosenstein Dávid	január 23.		

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Várkonyi Tibor és Bendek István Gábor írásai (5., illetve 6-7. oldal)

Fekete László huszonöt éve a Dohány kántora (8. oldal)

Mózes megmenekülése, a tíz csapás, majd a Tízparancsolat és a törvények

Voéró
Jelentése: „Megjelentem”. I.ten tudatja Mózesrel a tetragrammatont, az Ő négybetűs nevét, mely az örökkévalóságot szimbolizálja. Mózes visszatér Egyiptomba, és megkezdi küldetését. Elmegy testvérel, Áronnal a Fáraóhoz, hogy a nép szabadságát követelje. A Fáraó – érthető módon – gúnyosan elutasítja őket. Az uralkodó macacsságát a tíz csapás törte meg. A víz vérré válása, békák, rovarok, vadállatok, dögvész, kiütés, jégeső, sáskajárás, sötétség, és az elsőszülöttek halála. Utóbbinak szörnyű hatása az államgépezet összeomlásával, és lázadással fenyegetett, erre megnyitotta az uralkodó a szabadulás kapuit Izrael gyermekei előtt. A szidra elbeszéli az első hét csapás történetét.

Baj
Jelentése: „Menj be”, mármint a Fáraóhoz, Egyiptom uralkodójához, hogy figyelmeztessd, ha tovább makacskodik, következik a nyolcadik csapás, a sáskák. Kilencedik csapásként sötétség borult Egyiptomra, olyan sűrű sötétség, hogy

zsidók beszorultak a sereg és a tenger közé. Az Ő.való utasítja Mózesre, hogy nyújtsa ki botját a tenger vize fölé, mire a tenger kettéválik, és a zsidók száraz lábbal kelnek át rajta, az őket üldöző egyiptomiak fölött pedig összezárul a víz, és mind odavesznek. Mózes és Izrael

Hétfő: több, mint hét fő!
A nagyünnepeket követően, az i.tentisztelet után, 17:30-tól főרבink, dr. Frölich Róbert tart – többek között Misna - oktatást az érdeklődő uraknak a Talmud Tórában. Érdekességek, kevésbé ismert tények és információk egy órában. Minden héten más és más téma, filmrészletek és zene segítségével. A hölgyek szintén 17:30-tól, Frölich Katival tanulhatnak a Dohány körzet irodájában (Síp u. 12 – I. emelet). Persze a jelenlevők minden más, a vallással kapcsolatos kérdéseikre is választ kaphatnak. Így a szokások, vagy éppen az éppen aktuális ünnepek kapcsán is faggathatják főרבinkat.

gyermekei dicsőítő és hálálkodó éneket zengnek az Ő.valónak. A sivatagban szomjúság és éhség gyötri a népet, amely időről-időre panaszkodik emiatt Mózesnek és Áronnak. Az Ő.való csodálatos módon megédesíti Mára vizét, majd segítségével Mózes vizet fakaszt egy sziklából. Reggel, még hajnalhasadta előtt mannát hullat az égből, esténként pedig fűrjeket küld az izraeliták táborába. Áron egy üvegedényben elzár egy kis adag mannát, bizonyosságul a jövő nemzedékei számára.

Jiszraj
Mózes apósa, Jiszraj, ellátogat Midjánból az izraeliták táborába, mert hallotta, hogy hatalmas csodákat tett az Ő.való Izrael népe kedvéért. Ezúttal magával vitte Mózes feleségét és két fiát, akiket Mózes – Áron tanácsára – hazaküldött még mielőtt beléptek Egyiptomba. A harmadik hónap (sziván) hatodik napján, hét héttel a Kivonulást követően, Izrael egész népe odagyűlik a Szináj hegyének lábához. I.ten aláereszkedik a hegyre mennydörgés, villámlás, gomolygó füst és sófárkúrtölések közepette, és hívja Mózesre, menjen fel hozzá. Az Ő.való kihirdeti a Tízparancsolatot, elrendeli Izrael népének, hogy higgyen benne, ne imádjon bálvát

nyokat, ne vegye I.ten nevét a szájára hiába, tartsa meg a szombat napját, tisztelje a szüleit, ne öljön, ne törjön házasságot, ne lopjon, ne tegyen hamis tanúságot, és ne kívánja azt, ami a másé.

Mispótím
A Szináj-hegyi Kinyilatkoztatást követően az Ő.való hoz egy sor törvényt Izrael népe számára. Ezek közé tartoznak a héber rabszolgákra vonatkozó törvények; a gyilkosságért, emberrablásért, testi sértésért és tolvajlásért járó büntetések; a károkozások jóvátételére vonatkozó rendelkezések, és a bíróságok igazságszolgáltatásának rendszabályai. Törvény tiltja meg Izrael gyermekeinek az idegenekkel szembeni rossz bánásmódot; törvény írja elő az évszakokkal kapcsolatos ünnepek megtartását; rendelkezik a terményajándékokról stb. Az Ő.való ígéretet tesz Izrael népének, beviszi a Szentföldre, de óva inti attól, hogy magáévá tegye az ott talált népek pogány szokásait. Izrael népe kijelenti: „Megtesszük, és híven meghallgatjuk” mindazt, amit az Ő.való nekünk parancsol. Mózes, Áronra és Chúr-ra hagyva az izraeliták táborát, felmegy a Szináj hegyére, és ott marad negyven nap és negyven éjjel, hogy átvegye I.tentől a Tórát.

I M A R E N D

Hétköznap: 7.³⁰-kor kezdünk reggel, az esti ima időpontja 17.⁰⁰ óra, helyszín a Talmud-Tórában.

Az esti ima előtt fél órával sakkal, kártyával, kávéval és teával várjuk híveinket!

Péntek esti ima: 17.⁰⁰-kor a Hősök Templomában.

Szombat reggeli ima a Hősök Templomában: Sachrisz: 9.³⁰

Tóraolvasás: 10.⁰⁰ Muszáf ima: kb. 10.⁴⁵

A péntek esti kaddust a Hevesi Sándor teremben tartjuk, míg a szombat délutáni sálesüdeszt továbbra is a Talmud-Tórában.

Sálesüdeszek kezdete a következő hetekben:

december 21.	15. ⁵⁰	január 4.	16. ⁰⁰	január 18.	16. ¹⁵
december 28.	15. ⁵⁰	január 11.	16. ⁰⁰	január 25.	16. ²⁰

www.dohany-zsinagoga.hu

Gyerekszáj, avagy a kicsik mindig a lényegre tapintanak

Szilágyi Judit továbbra is szeretettel várja a gyerekeket keddenként 17:30-tól a Wesselényi utcai Talmud Tórában. Egy óra játék, éneklés, tanulás, sok mese, ismerkedés a zsidósággal és minden, amire szükség van. Olvasóinkkal ezúttal Judit két, a Benjámín óvodában elhangzott kedves történetet oszt meg.

Identitástudat
Csendes-pihenő: Marci, aki nagycsoportos, felébred, körülnéz, keres. Űlők az íróasztal mögött, óvodai naplót írok.
Rám néz, és suttogva mondja: - Judit, odamehetek hozzád?
- Persze, gyere csak!
Odajön, befészkel magát az ölembe, átöleli a nyakamat, és mondja:
- Mondhatok valamit?
- Hallgatlak.
- Jó, akkor nagyon figyelj!
- Rendben, nagyon figyelek!
- Képzeld, zsidó vagyok.
- Komolyan mondom?
- Komolyan! Elhíheted, mert Anya mondta.
- Ha Anya mondta, akkor úgy is van.
Rám néz, én pedig erős késztetést érzek, hogy átöleljem. Átöleltem...

SÁRI
Ebédre az egyik kislánynak zúzapörköltet főztek, mert cukorbeteg, így ő időnként mást kapott, mint a többi gyerek. Gondoltam, ez jó alkalom arra, hogy megkérdezzem tőlük, mi is az a zúza, hiszen minden lehetőséget meg kell ragadni, mikor olyan dolog merül fel, ami nincs minden nap. A gyerekek néztek is rám nagy, kerek szemekkel, amikor Sárika, aki minden péntek délutánját az édesapjával a zsinagógában tölti, feltette a kezét, szinte majd leesett a székről, hogy mondhasa...
- Zúza az, amit a felnőttek feltesznek az ajtóra, és mindig meg kell puszilni, ha bemegyünk rajta...
Nem ő esett le a székről...

Négy emberéletet is követelt a modern Izrael történetének legnagyobb hóvihara, amely az első becslések szerint 120 millió sékeles (680 millió forint) kárt okozott. A csapadéknak azonban áldásos hatása is van: a Hermon-hegyen található sípálya alkalmassá vált a sportolók fogadására, s ami fontosabb: tíz centiméterrel megemelte Izrael legfőbb édesvíz-tárának, a Kinneret-tónak (Galileai-tenger) a vízszintjét. Néhány nap alatt több csapadék hullott, mint a sokéves decemberi átlag, a rendkívüli időjárási viszonyokat sokan összefüggésbe hozzák a globális éghajlatváltozással. (forrás: MTI)

Jeruzsálem a múlt héten

Elnökünk, Zoltai Gusztáv helyszíni beszámolója a brüsszeli antiszemitizmus elleni konferenciáról

November 25-én az Európai Zsidó Kongresszus (EJC) meghívására Brüsszelben járt Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz és a BZSH ügyvezető igazgatója. A belga fővárosban az EJC vezetőivel részt vettek az Európai Unió egyik különbizottságának ülésén, amelynek kiemelt napirendi pontja volt az európai országokban megnyilvánuló antiszemitizmus és annak hatásai.

Zoltai Gusztáv, a Dohány körzet elnöke a Pesti Sóletnek elmondta, hogy a tanácskozáson megvitatták, veszélyt jelent-e az európai hitközségekre az unió esetleges felbomlása, szó esett a szélsőjobb Európai Unió ellenességéről, miként arról is, hogy jelentős mozgósításra lesz szükség a jövő évi uniós választások kapcsán. Beszéltek a judaizmus delegitimizációjáról nemzeti és páneurópai szinten – ezen belül fontos szerepet kapott, hogy mit lehet és kell tenni a brit-milah védelme érdekében. A biztonsági és krízis management előadás keretében bemutatták a kríziske-

illette a kormány intézkedéseiről, melyekkel átláspontjuk szerint hatékonyan tudják felvenni a harcot a hazai szélsőséges nézetekkel szemben. A beszámoló után lehetőséget kaptam, hogy reagáljak az elhangzottakra. Elmondtam, a hitközség értékeli a Kormány erőfeszítéseit, amelyet a szélsőséges nézetek visszaszorítására tesz. Ugyanakkor például az oktatás területén több negatív jelenségeket is látunk, szélsőséges nézeteket valló írók kerülhettek be az alaptantervbe, miközben egyetlen Nobel-díjas írónk munkássága nem része oktatásunknak. Ki-

megnyilvánulások különböző formái, illetve a lakosság körében érzékelhető, a szélsőséges megnyilvánulások másodlagos hatásai alapján. Az ülésen részt vett az EJC teljes küldöttsége, az Európai Parlament számos képviselője, valamint a B’nai B’rith nemzetközi szervezete. Zoltai Gusztáv hangsúlyozta, az anyag ismertetése, s a bemutatott diagrammok és statisztikák, azt a szomorú eredményt mutatták, hogy Magyarországon az antiszemitizmus és hatásai európai viszonylatban is az elsők között vannak.

zelés fontosságát és, a hitközségek által kialakítandó stratégiákat és azok elérési módjait. Lényeges napirendi pont volt, amikor az európai zsidó hitközségek szerepét elemezték az Izrael és Európa között létesített kapcsolat kialakításában.

– Utóbbi témában meghívást kapott a megbeszélésre dr. Kovács Tamás nagykövet, valamint dr. Fellegi Tamás miniszter is – folytatta beszámolóját elnökünk. – A nagykövet úr egy rövid összefoglalót tartott a hazai antiszemitizmusról,

emeltem, szomorúan tapasztaljuk, hogy Horthy szobrot avatnak, egyenruhás náci csoportok marsíroznak Budapest utcáin, megfélemlítve ezzel a zsidó lakosságot.

Másnap az Európai Parlament ülésén, amelyen tárgyalták az EU Alapjogi Ügynökségének antiszemitizmussal kapcsolatos jelentését. A jelentés a nyolc, az antiszemitizmus által leginkább érintett európai ország lakossága körében végzett felmérés eredményeit dolgozta fel, a szélsőséges

– Részvétel a kétnapos megbeszélésen eredményesnek mondható, sok fontos és hasznos információ birtokába jutottam a testvér hitközségeinket illetően is. Részt vehettem a döntés előkészítés folyamatában, amely a közös fellépést segíti az antiszemitizmus elleni harcban és nem utolsósorban - tekintettel arra, hogy külön foglalkozott a szimpózium Magyarország kérdésével - naprakész információkkal szolgálhattam az EJC küldötteinek, valamint reagálni tudtam a Kormány felvetéseire és álláspontjára.

Emléktábla Lisznyay Szabó Gábor 100. születésnapjára!

Már az első chanukkai láng fellobbanása előtt fény – és mosoly, meg néhány könnycsepp – ragyogta be körzetünket. A gyertyagyújtást megelőzően a Dohány utcai zsinagóga kicsiny „orgonatermében” avattuk fel születésének 100. évfordulója alkalmából Lisznyay Szabó Gábor emléktábláját. Olvassák szeretettel az emléktábla állításáért rengeteget dolgozó Izsák Gábor barátunk – el nem hangzott – beszédét.

Itt állunk azon a helyen, ahol régi barátunk, a zsinagóga zenei életének fontos tagja, a kántor és a kórus legfőbb társa, az imák zenei aláfestője töltötte idejét, kedves orgonájával. Ebben a pár négyzetméteres helyiségben születtek és születtek azok a hangok, amelyek a mester keze (és lába) által, billentyűkön, pedálokon, illetve hangsípokon keresztül muzsikát varázsolnak az ódon falak közé, és betöltik dallamaikkal az imáinkat, ezzel is növelve az Ö.valóhoz közeli érzésünket.

léziánus Intézetben (Belgiumban), végül a Széchenyi István Fővárosi Reálgimnáziumban tanult. Itt is érettségizett 1931-ben. A zene iránti rajongása, a hangjegyek és a valóslái zene iránti érdeklődése fiatal korától arra ösztönözte, hogy ezen a pályán találja meg önmagát. Első zenei tanulmányait a Fodor Zeneiskolában szerezte, 1931-től érettségijét követően 6 évre a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola hallgatója lett. Először 1932-ben került kapcsolatba a zsidósággal, amikor a Buda-

ház falai közé és egy tanteremben hozott létre kis zenei oázist a túlélőkkel, hogy feledtesse mindnyájuk számára a sok szenvedést, nélkülözést és a pusztítás, romok látványát. A Lisznyay család 1951-ben költözött a Szív utcába. Itt továbbra is állandó vendégek voltak az árvaházi fiatalok. Végtelen emberszeretetét és vallási szellemiségét is jól tükrözi, hogy ameddig családjá a karácsonyt ünnepelte, külön channukát varázsolt a zsidó barátok számára, akikkel együtt adták elő a máoz curt, majd meghívta őket egy közös vacsorára! Ezeken az estéken Marci zongorán, testvére hegedűn kísérte a produkciót. 1950-ben büszkén vállalta el a Dohány utcai zsinagóga orgonamesteri állását, melyet 1971-ig, súlyos betegsége kezdetéig betöltött. Ezután zeneszerzéssel foglalkozott. Lisznyay Szabó Gábor 1981. május 22-én, 68 éves korában hagyott itt minket, velünk maradt öröksége: lánya, s sok más mellett az Ünőszáne Tajkef csodás dallama, amely az Ő szerzeménye, amely nélkül zsinagógánkban már elképzelhetetlen Rajs Hásónó és Jajm Kippur!

Lisznyay „Marci”, édesapja betegségétől ez év áprilisáig játszott. Még ma is, ha feltekintünk a padsorokból, lelki szemeink előtt megjelenik édesapja alakja, keressük Marci „kikandikáló” fejét, ahogy kitekint a „lőrésen” és figyel a kántort, a rabbit, esetleg a hallgatóság reakcióit. Ezt az emléktáblát a Dohány utcai zsinagóga körzet, és a hazai zsidóság barátjának, Lisznyay Szabó Gábornak emlékére emeltette a körzetünk. Köszönet Nádel Tamás elnök úrnak, főrabbinaknak, Fröhlich Róbertnek és Fröhlich Katinak, hogy támogatták az emléktábla létrejöttét! Köszönjük Lisznyay Szabó Gábornak, hogy velünk volt és velünk van! Köszönjük Marcinak is a sok-sok szeretetet és az értünk végzett munkát!

Akik régebb óta járnak közénk, vagy jól ismerik a körzetet, nekik Lisznyay Szabó Gábor neve egyáltalán nem ismeretlen, sőt! Akik újak közöttünk, és

pesti Izraelita Hitközség felkérte, hogy a fiú árvaházban lévő orgonán játsszon. Ezt a szolgálatot a vészkorszakig betöltötte.

Az orgona hercegére emlékeztünk

Szinte mozdulni sem lehetett november 27-én, az apró emeleti helyiségben, a Dohány utcai zsinagóga orgonája közelében. Lisznyay Szabó Gábor születésének 100. évfordulója tiszteletére egy emléktábla került a falra, ott ahol oly csodásan szólaltatta meg a hangszerek királyját. Életútját főrabbin, Fröhlich Róbert ismertette és méltatta. Majd körzetünk elnöke, Zoltai Gusztáv emlékezett, hogy kisgyerekként, a fiúárvaházban találkozott először a mesterrel, akit nagyon kedveltek. Kedves volt, jó lelkű és humoros, a srácok gyakran meg is viccelték, s ő a tréfára, tréfával felelt. Kórusunk és új orgonistánk, Dobszay Péter tolmácsolásában felcsendült az „ünnepelt” egy szerzeménye. Meghatottan hallgatta lánya, korábbi orgonistánk, Lisznyay Mária, aki a mű végén elsőként gratulált utódjának. De nem csak mi emlékeztünk a nagyszerű orgonistára, zeneszerzőre: a nevét – éppen húsz éve – viselő veresegyházi zeneiskola hangversennyel tisztelgett a névadó előtt; az Avilai Nagy Szent Teréz templomban, ahol nyugszik, jubileumi emlékkoncertet tartottak; míg márciusban országos orgonaversenyt rendeztek Lisznyay Szabó Gábor emlékére.

a nevet hallják, valószínűleg Marcira, azaz Lisznyay Máriára gondolnak, de ez sem véletlen... Lisznyay Szabó Gábor, 1913. december 8-án született Budapesten, azaz idén lenne 100 éves. Diákeveit a IX. kerületi Bakáts téri elemi iskola padjaiban töltötte. 1923-tól a Budapesti Református Főgimnáziumban, majd a Brüsszeli Sza-

A legsötétebb időszakban sem feledkezett meg a zsidó barátairól. Rendszeresen látogatta őket az árvaházban, aggódó figyelemmel kísérte sorukat. Ameddig csak lehetősége engedték úgy törődött velük, mint saját rokonaival. Ahogy anno mondta: „Egy kicsit én is zsidó vagyok”. A felszabadulást követően beköltözött az árva-

Hazám, az ígéret földje

November végén, a budapesti Atlantic Press Kiadó jóvoltából magyarul is megjelent Ari Shavit: Hazám, az ígéret földje (My Promised Land) című könyve, mely eddig az év egyik szenzációja. A könyv, amely a modern Izrael történetét dolgozza fel 1897-től napjainkig egyszerre jelent meg számos országban, így az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Olaszországban, Izraelben és Magyarországon, ami már önmagában is világsikert sejtet. A Rehobotban született szerző izraeli újságíró és író. A hadseregben a légideszantanál szolgált, a Héber Egyetemen filozófiát tanult. A nyolcvanas években a Koteret Rashit nevű progresszív hetilapnál dolgozott. A kilencvenes évek elején a Szövetség a Polgári Jogokért Izraelben szervezetnek volt az elnöke. 1995-ben belépett a Haaretz balliberális napilaphoz, itt most politikai rovatvezető és a szerkesztőbizottság tagja. Közben a közszolgálati televíziónál is dolgozik, mint vezető kommentátor, és amerikai politikai tévé show-k gyakori vendége.

Felejtjük el, amit eddig tudtunk a kibucról, a jaffai narancsról, a Maszadáról, az izraeli atombombáról, a megszállásról, Izrael háborúiról és gazdasági csodájáról. Felejtjük el, mert Ari Shavit öt éven át, angolul és héberül írt kíméletlenül őszinte riportjából kiderül, semmi nem úgy volt. A szerző az izraeli atombomba atyjától a volt belügyminiszterig megszö-laltat mindenkit, aki még él és tudja az igazságot arról, hogyan változtatta termővé a Harod-völgyet pár száz zsidó bevándorló, hogyan vált földön-futóvá sok százezer arab az 1948-as háborúban, hogyan és miért született az izraeli atombomba, hogyan és miért vált az ezredforduló táján Tel-Aviv világvárossá, egyben a zene, a drog, a szex egyik világközpontjává. A könyv – kíméletlen igazmondása miatt – már megjelenése pillanatában heves viták tárgya. Shavit 560 oldalon keresztül érvel a cionizmus alap-telele mellett: a zsidó nép fennmaradását csak a palesztinai államalapí-tással lehetett biztosítani. Nemcsak mondja, de tények és tanúk által elhitetni is képes, hogy Izrael elpusztul, ha nem vonul ki a megszállt te-rületekről. Ez nem mindenkinek tetszik Tel-Avivban. Shavit szerint Izrael elpusztul akkor is, ha nem semmisíti meg az iráni atomreaktort. Ez nem mindenkinek tetszik Washingtonban. Ám ettől még igaz lehet, s hogy igaz-e, arról az olvasónak kell döntenie. Ari Shavit a 2014. április 24. és 27. közötti Budapesti Könyvfesztivál egyik fővendége lesz. A könyvet Barack Obama amerikai és Benjamin Netanyahu számára kö-telező olvasmánynak nevezte vezércikkében a The New York Times. A lap azt írta, hogy az amerikai és az izraeli elnöknek „meg kell beszélnie” a műben foglaltakat, s a kötetet el kell olvasnia mindenkinek, aki „meg-próbálja megérteni a közel-keleti konfliktust”, illetve képet akar alkotni „a valódi Izraelről”.

Támogassa zsinagógánk alapítványát!

Az Alapítvány a Dohány utcai zsinagógáért az elmúlt években renge-teg programot szervezett a körzet hívei számára (kirándulás, múze-umlátogatás stb.), de környezetünk szebbé alakításáért is rengeteget tett Nádel Tamás elnök vezetésével. Elég csak megemlíteni az Emá-nuel park átalakítását, a sirkert rendbetételét, vagy éppen a Dohány templom orgonájának felújítását. S persze még hosszan sorolhatnánk, megemlítve, hogy minden évben anyagi segítséget nyújt valamely zsidó intézménynek, tavaly az Idősek Otthonának, idén pedig két óvo-dának is. Kérjük, támogassa Alapítványunkat! Bankszámlaszám: 11707024-20359234-00000000 IBAN: HU71 1170 7024 2035 9234 0000 0000

Pesti Sólet menü a Laky Konyha receptjei alapján

Gefilte fish 10 főre

Hozzávalók: 2 kg csuka, 4 szelet barhesz, 2 db tojás, 4 fej vöröshagyma, 4 szál petrezselyemgyökér, 2 szál sárgarépa, 4 gerezd fokhagyma, só, őrölt bors

Elkészítés: A csukát megtisztítjuk a belsőségeitől és kopoltyújának belső részétől, a nyak bőrénél éles kés-sel körülvágjuk, a bőre alá nyúlunk, óvatosan és las-san a farka felé húzzuk le a bőrét anélkül, hogy elszakítanánk. Ezután a hal húását a gerincről lefejtjük és ledaráljuk. A megdarált húst az áztatott és kinyomott barchesz-szelettel, sóval, to-jással, borssal és az egyik vöröshagyma reszelékével jól összedolgozzuk, azután vissza-töltjük a bőrbbe. A levet úgy készítjük el, hogy a megtisztított zöldséget, a másik fej vöröshagymát kevés sós vízben a halfejjel és a gerinccel együtt puhára főzzük. A levet a halra szűrjük, és lassan tovább főzzük. Tálra szedjük, a levet mellé öntjük, és hagyjuk megköcsönysáodni.

Sólet füstölt marhaszeggyel 10 főre

Hozzávalók: 1,6 kg füstölt marhaszegy, 1,2 kg tar-kabab, 0,2 kg árpagyöngy, 4 gerezd fokhagyma, 2 ek pirospaprika, 6 fej vöröshagyma, 10 db tojás, bors, só ízlés szerint

Elkészítés: A babot és a füstölt húst előző nap be-áztatjuk. A készítés napján hidegvízzel lemossuk a babot, a húst és az árpagyöngyöt is. Apróra vágjuk a hagymát, zsíron megpirítjuk, hozzáadjuk a fokhagy-mát, borsot, vizet, és felforraljuk. Alulra a babot, rá az árpagyöngyöt, a húst és annyi vizet, amennyi ujjnyira ellepi. Lassan felforraljuk, megszórkjuk pirospaprikával, lefedjük és sütőben 3-4 óra alatt készre főzzük. Nem árt, ha az ételt régi vastag falú lábasban készítjük el. A benne főtt kemény tojással tálaljuk, majd erős savanyú paprikát tehetünk mellé.

Flódni 10 főre

Hozzávalók: 50 dkg liszt, 25 dkg margarin, 60 dkg cukor, 3 tojássárgája, kb. 7 dl bor, 1 kg alma, 20 dkg darált dió, 20 dkg darált mák, 1 üveg szilvalekvár, 1 csomag mazsola, 2 evőkanál baracklekvár, fahéj, őrölt szegfűszeg, reszelt narancshéj.

Elkészítés:

Máktöltelék: a darált mákot borral felfőzzük, cukrot, mazsolát, reszelt narancshéjat és baracklekvárt te-szünk bele.

Diótöltelék: a darált diót borral felfőzzük, cukrot, mazsolát keverünk bele. Valamennyi tölteléket ki-hűtve tesszük a tésztába.

A lisztet, a margarint, a tojássárgáját, ízlés szerint cu-korral és borral könnyen gyúrható tésztává gyúrjuk. Öt részre osztjuk, az egyik egy kicsit nagyobb legyen. Vékonyra nyújtjuk, s a nagyobb tésztával kibéleljük a tepsit, majd erre máktölteléket kenünk. Ráhelyezzük a következő tésztalapot, amelyre a szeletekre vágott, borban pá-rólt alma kerül. Újabb tésztalap, amelyre diótölteléket halmozunk. A negyedik réteg a szilvalekváré, amelyet beborítunk az utolsó tésztalappal, tojássárgájával megkenjük, s lassú tűzön sokáig sütjük.

Jó étvágyat kívánunk!

Zsinagógák a nagyvilágból - Ukrajna

Képeslapok – képes történelem XXIV.

Immár két éve egy 1400 darabból álló magángyűjtemény segítségével járjuk be a világot, hónapról-hónapra bemutatunk egy-egy lapot, a hozzá tartozó ismeretekkel, érdekességekkel. A gyűjtemény az 1890-től 1945-ig megjelent, zsinagógákat ábrázoló, illetve a zsidósággal, a zsidó emberekkel, szokásokkal és üdvözletekkel foglalkozó lapokat tartalmazza. Elérkeztünk a mai Ukrajnába. Mielőtt meglátogatnánk egy-egy várost, és az ott ta-lálható zsinagógákat, ismerjük meg a terület történetét, és kis kitérővel, „életközelibbé” tenni a sorozatunkat.

Zsidó közösségek a Szentély pusztulása után fo-lyamatosan érkeztek a mai Ukrajna területére. Kijevben a város egyik kapuját már a korai idők-ben „Zsidó Kapunak” hívták. Úgy tartják, a hasz-szidizmus őshazája ez a föld. Ám az üldöztetések és a diszkrimináció különböző formái is itt voltak talán a legszélsőségesebbek. A második világhá-ború előtt a nagy városok harmadában a zsidók voltak a legnagyobb nemzeti kisebbség.

A XI. században a bizánci zsidók, akik Konstan-tinápolyban és Thesszaloniki-ben éltek bizo-nyíthatóan aktív kulturális és teológiai kapcsolatot tartottak kijevi hittestvéreikkel. Galícia legnyugatibb területén először 1030-ban jegyezték fel zsidókat. Ebben az időben az or-szág kb. 5%-át tette ki a zsidó lakosság aránya. Az 1600-as évekre megalakult a lengyel király-ság, majd a lengyel-litván államközösség. Ebben az időszakban virágzott leginkább a zsidó kultu-rális és gazdasági élet. Az 1648-1649-es kozák felkelés alatt fellángoltak az antiszemita túlka-pások és a krími tatárok az általuk fogságba ve-tett zsidók nagy részét lemészárolták. Becslések szerint 300 zsidó közösség esett áldozatul a bar-barizmusnak, 30 000 mártírral. A kozák felkelést követő svéd háború (1648-1658) is tartós befo-lyással bírt a túlélők társadalmi és szellemi élet-ére. Ekkoriban működött Baal Sem Tov (1689-1760). Miszticizmussal, kabbalával és a hasszidizmussal foglalkozott és jelentős számú tanítványát oktatta. Munkássága révén számos haszid dinasztia alakult.

Odesszában 1821-ben meghalt a görög ortodox pátriárka, s zsidóellenes zavargások törtek ki, 14 ártatlan zsidót öltek meg. A történetírás szerint ez volt az első hivatalos pogrom. Az erőszakhul-lám végigsöpört a cári Oroszország egész terü-letén, nem kímélve Ukrajnát sem, ahol 1881-1884 között számtalanszor öltek meg ár-tatlan zsidókat különböző igaztalan vádak alap-ján. Az egyik ilyen az volt, amikor meg-gyilkolták II. Sándor cárt, és a zsidókat hibáztat-ták. Az 1882-ben trónra lépő III. Sándor cár 1917-ig életben tartotta a zsidókat sújtó rende-leteket. A diszkriminációs törvények szigorú

kvótákat szabtak, nem helyezkedhettek el több szakmában pl. az oktatásban sem! Emiatt egyre nőtt a szegénység és a kivándorlás. 1886-ban Ki-jevből kiutasították a zsidókat! Az elvándoroltak egy része Odesszában telepedett le. A XIX. szá-zad elején becslések szerint a város lakosságá-nak a 37%-a tartozott a zsidó közösségekhez. A bolsevik forradalom újabb lavinát indított el. Egyesek szerint felülreprezentáltak voltak a zsi-dók, ez csak részint igaz. Másrészt a forradalom-ban részt vettek többsége az elszegényedett rétegekből került ki, amely már réges-régen sza-kított a zsidó hagyományokkal és kultúrával! To-vábbá nem csak a nem-zsidók ellen vétettek, de saját „testvéreiket” sem kímélték, ha úgy hozta a sors! Válaszként az ellenforradalmi csoportok is erőszakkal, pogromokkal fordultak a zsidó kö-zösségek ellen. Akadt olyan, hogy Odesszában egy nap alatt több mint 500 zsidót gyilkoltak meg a különítményesek.

A pogromok később sem múltak. A megmaradt zsidókból néhányan önvédelmi csoportokba szerveződtek. Ennek egyik emblematisus figu-rája az Mishka Yaponchik volt. Összességében a forradalom és az azt követő polgárháború majd 250 000 (!!!) zsidó áldozatot követelt. A második világháború során a zsidó lakosság egy részét koncentrációs táborokban semmisí-tették meg (pl. Auschwitzban, Dachauban és Mühldorfban), mások, akiknek sikerült a szov-jetekhez csatlakozni, fegyvert fogtak, hogy har-coljanak az elnyomó rezsimek ellen. 1989-ben egy szovjet népszámlálás szerint 487 000 zsidó élt Ukrajnában. Kevesen tudják, hogy az 1990-es években még voltak jogszabályok, ame-

fotográfusok járták az izgalmasnak tartott terü-leteket, köztük Ukrajnát is. Az itt látható képeket 1910-1930 között készítették különböző műhe-lyekben. Jól láthatóak rajta az Ukrajnában élt szegény, egyszerű zsidók, a kétkezi munkások hétköznapijai. Akad köztük köszörős, gyümöl-csárus, bócher, pásztorfíú, szegény ortodox ci-ceszes zsidó, aki talán pont a zsinagógába tartott kisfiával, amikor a fényképezőgép lencséje, - az utókornak megőrizve – rögzítette. Ezek a képek megmutatják számunkra, hogy majd 80 évvel ez-előtt miként éltek a vallásos, szegénységben élő, sokszor nélkülöző és meggyötört hittestvéreink.

Izsák Gábor

Negyedszázada a közösség küldöttje a Dohányban

Előző havi számunkban arról olvashattak, hogy főrbink, dr. Frölich Róbert húsz éve vezeti a közösséget. Most egy másik jubileum kapcsán főkántorunkkal beszélgettünk. Fekete László ugyanis immár 25 éve kápráztatja el hangjával a Dohány utcai zsinagóga híveit (is).

– A kántor, a közösség küldöttje, s ezt igyekszem mindig szem előtt tartani – vágott rögtön a közepébe főkántorunk. – A vallási élet szolid körvonalai megvoltak otthon, hiszen édesanyám péntek este rendre gyertyát gyújt mind a mai napig, imádkozni pedig a Hegedüs Gyula u-i közösségbe jártunk. A zseniális Lóránd Márton volt akkor az ottani kántor. Nem úgy indult, hogy követem a pályán... A „Kis kece lányom” című dalra egyest kaptam énekből! Igaz, azért, mert nem tudtam a szöveget. Anyu megjedjt és elküldött egy zongoratanárnő rokonhoz, aki megállapította, nincs gond, mi több, zenei érzéket is mutatok. Gyerekként egy nyaralás alkalmával a szegedi Turandot operaeloadást láttam a tévében, s a készülék előtt ragadtam.

– Ezzel el is dőlt a sorsod? – Nem! Sőt! Kórus helyett inkább fociztam, a Tűzoltó Dózsában játszottam is, vagy éppen gombfociztam. Aztán a gimnáziumi ballagáskor megkért az osztályfőnököm, hogy éneklésnél vezessem a többieket. Általában figyeltek rám énektanárain, de nem hagytam magam – tette hozzá nevetve kántorunk. – Nyáron találkoztam egy korombeli ismerőssel, aki elhívott a Rabbiképzőbe, mondván többször látott a Goldmarkban. Bekerültem az Ádám Emil vezette kórusba, s 5-6 év múlva a baptistáknál léptünk fel, hiányzott a két szólista, így az egyik szólót elénekelhettem. Még ekkor is másként képzeltem el a jö-

vőmet. Háromszor felvételiztem az orvosira – sikertelenül. Dolgoztam, mint elektronikai műszerész, bankügyintéző, külker bonyolító, végül az Artexnél helyezkedtem el. Ez állt hozzám legközelebb, mert művészeti kiállításokat szerveztünk, sőt az ottani folyosói dudorászásból egy ottani rendezvényen való „Ej uhnyem” is kikerekedett a kórus-szólóim okán egyéni meghívásokat is kaptam az ország számos körzetébe, közben neves mestereknél tanultam az éneklés művészetét. A vallási életből többen kapacitáltak, legyenek kántor. Ádám Emil 1979-ben kijelentette: Neked kell majd a Dohány főkántorának lenned... Apu azt tanácsolta, ne azért legyek kántor, mert nincs más, hanem mert azt szeretném, ezért előbb bizonyítsam be magamnak, tudok hivatásos szinten is énekelni.

– Ez már csak elindított... – Fontos lépést jelentett. Alig 32 évesen jelentkeztem filharmóniai vizsgára, hogy legyen művész-papírom. Tudni kell, kívülről érkezőnek nehezen adták meg az engedélyt. Komoly felkészülés után álltam a vizsgáztatók elé, itt Bach és Mozart áriát énekeltem. Olyan jól sikerült, hogy nem is egy évre, hanem azonnal örökre megadták az engedélyt. Rádadásul az egyik zsűritag elhívott az Operába szólista meghallgatásra. Két nap múlva felhívtak, hogy a Népszínházban második szereposztásban megkaptam Donizetti A csengő című vígoperájának főszerepét. A premier előtt lebetegedett a főszereplő, nekem kellett volna beugranom, de az addigi kevés próbán ügyetlen voltam. A korrepetitorral sokat dolgoztunk, majd jelezte, hogy lehet rám számítani. Az újságban jó kritikát írtak, s prémiumot is kaptam az igazgatótól, aki megjegyezte, hogy mióta a pályán van még sosem látott ilyen próbák után ilyen előadást. – Édesapád intelmének megfelelően bizonyítottad, megállo-d a helyed hivatásosok között. Hogy vezetett az utad a kántorsághoz, s ahhoz, hogy beváltsd Ádám Emil jóslatát?

– ’87-ig még az Artexnél, majd édesanyám könyvelő-irodájában dolgoztam. A Páva utcában hiténekesként is ténykedtem ünnepről-ünnepre. 1986-ban kántor hangversenyt szerveztünk a Vigadóba, amelynek akkor Zoltai Gusztáv volt a művészeti igazgatója, aki rengeteget segített. Hatalmas sikert aratott a koncert, 520 fizető néző volt jelen. A következő műsorra több ismert embert is hívtunk, s akkor pedig további kétszázhusz pótszékkel kellett betenni. Huszonöt éve, 1988. februárban megbetegedett Kovács Sándor, s Schöner főrabbi

úr, aki rengeteget segített az ünnepekre való felkészülésben, engem kért fel beugrónak az egyik pénteken. Aztán ez rendszeressé vált. A következő év meghatározó számomra: megnősültem, - rá egy évre megszületett a fiam, – s közben véglegesítettek. – Ezzel gondolom véget ért az operae- nekesi pályafutásod. De azt talán kevesen tudják, hogy a klezmerzene sem áll távol Tőled... – Lehetőleg zsidó kötődésű áriát, feldolgozásokat ugyan még ma is énekelek, ha felkérnek, de ’90-ben búcsút intettem az operának. S valóban, három évig szerepeltem az Odessa klezmer együttesben. Amúgy innen ismerem a Dohány kórus vezetőjét, Lázár Zsigát. Több koncertünk volt külföldön, mint itthon. Nagyon szerettem, s nem ki-zárt, hogy visszatérek a klezmerhez. – Azért kántorként is jócskán adtál koncertet... – Főként a ’90-es évek elején. Hit-községeken szerepeltem, olykor fesztiválokon, így a prágai zsidó

fesztiválon is. Az első önálló koncertemet Belgrádban adtam, egy héttel a háború előtt. Szerencsésnek tartom magam, mert nagyon sok helyre eljutottam, Kelet-, és Nyugat-Európa több országa mellett Japánba is, ahol szertartást veztettem. És persze rendszeresen fellépek a Zsidó Nyári Fesztiválon is. – Tanítasz az ORZSE-n, mint a kántor szak felelőse. A tanítványok is a kedves Fekete Lászlót ismerik, vagy félniük kell? – Nem hiszem, hogy szigorú lennék, eddig csupán egyetlen egyest adtam, annyira nem tudott az illető.

Hiába akartam jót kérdezni, nem sikerült... – Tagja vagy Európai Kántorszövetségnek, amely jövőre Magyarországon tartja következő konferenciáját, először tartja Anglián kívül. Ez komoly elismerés számodra és a többi magyar kántor felé is. S már negyedszázada szerzel számunkra örömet hangoddal a Dohány utcai zsinagógában. – Bizalmat kaptam, de ez persze rendszeres tanulásra kötelez, s ma is Európa legnagyobb zsinagógájában szolgálhatok. A feladatom nem csupán az éneklés, ennél lényegesen több. Eszköz, hogy az ima eljusson a hívekhez, kötődés alakuljon ki. Szeretném, ha elmélyedésre sarkallnám őket, ha átélnék, s nem letudnák az imát. Elégedett vagyok azzal, ahogy megbecsülnék, jól esnek a közösség tagjainak visszajelzései is. Úgy érzem, sok feladat vár még rám. A kántorképzés folytonosságában, de magamat is fejlesztenem kell még mindig...

Schiller Zsolt

Lezárult a francia holokausz-t vita

Különbösebb ok éppen most nem volt arra, hogy a France 2 elővegye Pétain és általában a francia holokausz-t sorsát, évtizedek után föllevenítse eseményeit. Hacsak az nem, hogy a demokrácia kötelességének tartja az ország történelmének megismertetését az újabb nemzedékekkel, amelyek életkoruk miatt nem élhették át őket, a tényeknek megfelelő hamisítatlan képet adjon a jelennek. A szándékot igazolta az is, hogy Franciaország a második világháborúban kísértetiesen hasonló sorsot élt át, mint a magyarok. Náci megszállás, deportálás, zsidótörvények, gyűlö-lethadjárat. Az élén akkor ugyancsak hasonlatosan a magyar eseményekhez, egy magas rangú katonatiszt, Philippe Pétain, a francia Horthy állt. Illetve volt egy lényeges különbség. Abban az időben a Magyarországnál hozzávetőlegesen ötszörös népességű Franciaországból úgy 75 000-80 000 zsidót hurcoltak haláltáborokba, gyilkoltak meg, nálunk az arányszámok szerint ennek úgy a hatszorosát. Ennek ellenére sokáig ott is volt politikai vita arról, ki a felelős érte, kinek a bőrén szárad a tömérdék áldozat. Megtalálni nem volt nehéz, hiszen amint a hitlerista hadsereg elárasztotta Franciaországot, Pétain Berlinnel fegyverszünetet kötött, visszavonult Vichybe, egy dél-franciaországi kis fürdővároskába, ott kormányt alakított. Forma szerint függetlent, a valóságban, ha szolgai-an nem másolta is a náci rendszert, de kiszolgálta. Egyebek között azzal is, hogy zsidótörvényeket hozott, az üldözés kíméletlen volt.

De szép is volna, ha bármelyik magyar közszolgálati tévé csatornán olyan filmet láthatnánk Horthyról, mint amilyet francia megfelelőjéről, Philippe Pétain marsallról vetítettek a France 2 adón. A francia csatorna elnevezése arra utalna, mintha amolyan másodvonalbeli volna, de nem az. A legfőbb és a legnézettebb műsor, rádadásul nem befolyásolható semmiféle pártukázzal. Igazi közszolgálat, olyan amilyen egy demokratikus országban nem elképzelhető csupán, de kötelező is. Informál, szórakoztat, nem is egyedül való, hiszen Németországban éppen ilyen az ARD, Angliában a BBC, általában ez a gyakorlat az Európai Unió mértékadó államaiban.

Pétaint ezért a háború után bíróság elé állították és halálraítélték. Az ügy mégsem volt olyan egyszerű, mert a marsall vitathatatlanul az első világháború nemzeti hőse volt, Verdunnél a német ellenség fölött jelképszerű győzelmet aratott. Rádadásul az ítélet napjaiban már közel volt kilencvenedik esztendejéhez, aggastyánt kivégezni meglehetősen népszerűtlen. De Gaulle tábornok, az ellenállás feje volt az ideiglenes kormányfő, ő megkegyelmezett a marsallnak, az ítéletet életfogytiglani fogságra változtatta, Pétaint katonai őrzés alatt Yeux szigetére száműzette. Zárkában őrizték, de szabadon sétálhatott, aligha volt fölfogható igazi rabnak. Ennek ellenére a fogság igazi belpolitikai vihart robbantott ki. Jean-Louis Tixier-Vignancour ügyvéd, mellesleg Pétain Vichy-i kormányának egykori tájékoztatási államtitkára, később a szélsőjobboldali Le Pen párt egyik vezető politikusa, a marsall kiszabadítására összeesküvést szervezett. Cél-t is érték, de a hatóság a megszök-tettetnek nyomára bukkant, visszavitték Yeux szigetére. Ott is halt meg, temették el, de a szélsőjobboldal ugyancsak titokban kiásatta a sírját, a koporsót megszerezte, „nemzeti gyászünne-pet” szervezett. Meglelték ezt a sírhelyet is, Pétain földi maradványait visszavitték a szigetre, máig is ott van.

Regényes történet, de nem ért véget. Az ottani szélsőjobboldal igyekezett ugyanolyan kultuszt teremteni Pétain-nek, mint mai magyar megfelelője Horthynak. Azt híresztelte el, hogy a marsall nem volt felelős a zsidótörvényekért, még kevésbé a deportálásokért, Hitler parancsára cselekedett. Historikusok is beleszóltak a vitába és kétségbevonhatatlan tényekkel bizonyították, mindez hazugság. Pétain maga kezdeményezte és szavaztatta meg követőivel a zsidótörvényeket, sőt korabeli fotókkal illusztrálták azt is, hogy a deportálásokhoz fizikailag nem volt köze a megszálló SS-nek, azokat Pétain csendőrei hajtották végre, kísérték az áldozatokat a vagonokhoz, akárcsak Horthy csendőrei a magyarokat. Ugyanúgy kegyetlenkedtek, ugyanolyan bűnök terhelik őket. A vita aztán átterelődött politikai síkra is. A francia demokratikus közélet azt követelte, hogy mondják ki félreérthetetlenül, a zsidótörvényekért, a deportálásokért a korabeli francia állam a felelős, név szerint Pétain kormánya, ezt kétségbe vonni aligha lehet. A vita tovább hullámozott, olyannyira, hogy ugyan-csak a francia közszolgálati tévé riportere, Jean-Pierre Elkabbache kereste föl a már súlyos beteg, haldokló François Mitterrand szocialista

köztársasági elnököt, döntsön maga, fejtse ki a kamerák előtt, mi az ő véleménye? Mitterrand is úgy nyilatkozott, hogy a Köztársaság, az állam nem felelős, mert Pétain valójában nem volt független, egész politizálása a náci megszállóktól függött, a törtétekért a németek a kizárólagos bűnösök. A vita tehát nem zárult le, sőt elmérgesedett, dúlta föl változatlanul a politikai életet.

És végül sajtáságosan zárult le. Mitterrand halála után, 1995-ben, utódjául jobboldali államfőt választottak, Jacques Chirac személyében. Chirac azonban meggyőződéses gaulle-ista, a tábornok eszméihez következetesen ragaszkodó. Mint a legfelsőbb hatalom birtokosa, nyomban megválasztása után kimondta a döntő szót. Ige-nis, a maga idejében Pétain marsall a korabeli államhatalmat képviselte, következésképpen a francia állam, az akkori köztársaság a felelős a történelem előtt a 75 000-80 000 francia zsidó de-portálásáért és haláláért. Chirac közvetlen utóda Nicolas Sarkozy sem vonta ezt kétségbe, az Ötödik Köztársaság változatlanul ezt vallja hivatalo-san. Olyannyira, hogy azóta bármilyen francia utcáról, amelyet netán időközben Pétain-ról neveztek el, levették a nevét, ma Franciaországban róla sehol sincs köztér elnevezve, emlékműve sincs. A France 2 közszolgálati csatornának a történelemhez hű filmje erre óhajtott pontot tenni, így tisztázni a mai nemzedékek előtt a szomorú történelmi emlékeket. Tanulságos, nemde?

Aranyhomok – képek Bolmányi Ferenc

Benedek István Gábor

„Aranyhomok” – Benedek István Gábor huszonnegyedik könyve, amely az Alapítvány a Dohány utcai zsinagógáért támogatásával jelenik meg. A Tevan kiadó gondozásában. A szerző számos novelláskötetet, regényt, filmsztorit, műfordítást adott közre, most ifjú kora újságírói kezdeteihez nyúlik vissza. Tehát izig-vérig politikai sztorit olvashatunk, kiegészítve némi szerelemmel, krimi-szerű fordulattal. Bolmányi Ferenc neves festőművész volt a maga korában. 1954-ben, a kecskeméti művésztelepen dolgozott. Az alább olvasható történet munkás tevékenysége egyik fénypontja.

– Egyedül élek itt – mondta. – A feleségem, Ancsilla, nem költözött le velem ide, elege van a vidékből, s talán kicsit belőlem is. Ő az én harmadik asszonyom. Az első nejem meghalt a háborúban, a másodiktól elváltam. Ancsilla már végleg mellettem marad. Amikor az elmúlt pár évben nagyon rosszul ment, hősiesen kitartott mellettem. Most már nem akarom terhelni, így én utazok fel hozzá Budapestre. A magam korában szemrevaló fiú voltam, de közel sem virgonckodtam úgy, mint Ihász barátom. Kicsit irigylem tőle az élményt, kivált azért, mert a szerelemből fakadó emelkedettséget képes alkotássá szublimálni. Talán az impresszionisták voltak ilyenek. De én már megmaradok vén, öreg rigorózusnak.

Kecskeméti zsinagóga

Aztán a művészetéről beszélt.

– Újabbban szabad, nonfiguratív dolgokat füstök. Az egyikre ráfáztam – idézte fel a kellemes emléket. – Meghívtak, hogy az első, már igazán szocialista képzőművészeti kiállításra, csináljak valami egészen különös alkotást. 1951. november 3-án nyílt meg a tárlat a Múcsarnokban, november 7. előtt pár nappal(...). Az én vásznamnak ezt a címet adtam: „A vörös ördög”. Esküszöm, nem gondoltam szimbolikára, politikai motívumra, áthallásra, kiváltképp lázításra. Ilyesmire soha. Én legfőljebb Molnár Ferenc „Az ördög” című darabját éreztem rokonnak. És hogy minden emberben ott az ördög. Vagyis a rossz, de azt a problémát is befogalmaztam, hogy egyáltalán mi az ördögség lényege. Úgy véltem: a választ majd minden néző maga adja meg.

Istenem, csak az a hatalmasan széttárt vörös köpeny ne lett volna! Az egyik kritikus már a kiállításán azt kérdezte tőlem, jó hangosan, persze: „Bolmányi, ez csak nem egy szovjet zászló?!”. Ilyen aljas barmot! A rendezők, valaki utasítására, a művet azonnal levették a falról. Engem pedig kivezettek az ünnepségről. Gondolja meg! Abban az évben telepítettek ki sok száz embert Budapestről, tartóztatták le Grösz József kalocsai érseket, és még sok mindenkét, így hát azt hittem: engem ugyancsak le tartóztatnak. De nem tették. Kizártak ugyan a festők családjából, elvették a műtermemet, ki költöztettek a lakásomból. Nem volt más lehetőségem, elmentem segédmunkásnak. Az a drága asszony tartott el, akiről az előbb szóltam.

hívat be, és nem, mondjuk Darvas József népművelésügyi miniszter? A fondorlatos aljasságot abban véltem felfedezni, hogy Boldoczkit némi áttétellel ismertem. Abban a faluban született, ahol öcsém, a Békés megyei Tótkomlóson. Gyerekkorunkban ugyan nem találkoztunk, mert az apám, Weisz Sándor fényképész, nagyon hamar Bécsbe küldött tanulni az ottani Akadémiára. Később Pesten is dolgoztam. – Nem – mondta Boldoczki külügyminiszter –, Kálmán Imre zeneszerző özvegye volt az, hivatalosan fordult az Egyesült Államok kormányához, hogy az amerikai diplomácia – tekintettel a világhírű zeneszerző egyetemes művészi érdemeire – tegye magáévá a kérést: tudakolják meg, mi van Magyarországon Bolmányi Ferenc festőművésszel. Hát ők megtudakolták! A pozitív válasz pedig, mármint hogy élek, megszületett. Ráadásul bizonyos értelemben még rehabilitáltak is. Visszavettek a Művészeti Alapba. Kaptunk egy kis, egyébként ócska, olcsó lakást Zuglóban; adtak egy szerény összeget, hogy újrakezdhessem életünket. A feleségem is elhelyezkedhetett a Fedosz Szövetkezetben, s engem kis idő után beutaltak ide, a városi Művésztelepre. – Hát most itt vagyok – fejezte be a történetét a festő. – Méghozzá abban a műteremben, amelyben elég sokáig Perlott Csaba Vilmos is lakott és dolgozott. Jó néhány más kiváló alkotó is élt itt, persze még a háború előtt (...).

– Egyáltalán hogyan került kapcsolatba Kálmán Imrével? Leültetett korábbi helyemre. – Tehetséges gyerek voltam – folytatta Bolmányi. – Apám kitűnő fényképészként működött Tótkomlóson, ahol meglátta bennem a csoda lehetőségét. Elvitt a szegedi zsidó hitközség vezető rabbijához, aki történetesen Lőw Immánuel volt. Világhírű tudós, miként az édesapja, Lőw Lipót is. A fiatalabb Lőw megnézte a rajzaimat, és megígérte: vizsgára küld a bécsi császári és királyi iskolába. Ott is átnézték a beadott összeállításomat, és felvettek. Több évig fizették a tandíjamat, és minden vonatkozásban megbecsültek. – Minden bécsi szakvizsgámat dicséretes eredménnyel tettem le, Budapesten is tanultam, még hozzá szobrászatot is: Róna József keze alatt. Így két fővárosban kaptam diplomát. Portréfestő lettem. A kor követelményeinek megfelelően, művesen részletező technikával és aprólékosan pontos stílusban dolgoztam. Még tanultam, amikor mestereim kiközvetítettek az akkori Bécs hírességeihez, miniszteri főtisztviselőkhez, magas rangú katonatisztekhez, gazdag polgárokhoz,

festőművész csodálatos életéből

művésznőkhöz. Népszerű lettem, híres és gazdag. Amikor visszajöttem Budapestre, azt hittem, enyém a világ. És az enyém is volt. 1928-ban meghívtak a Nemzeti Szalon kiállítására, ahol bemutatták Habsburg Augusztia főhercegasszony általam festett portréját. A mellképet elég nagy vászonra készítettem el. A főhercegasszonyt gyönyörű csipkéivel, ékszereivel örkítettem meg. A kép méltóságot, intelligenciát, emberi melegséget, bizalmat sugárzott. Férje, Habsburg József főherceg elragadtatottan gratulált nekem, s amikor egy fogadáson elvitt Horthy Miklós őfőméltósága elé. Már eleve úgy mutatott be, mint akitől bátran megrendelheti az arcképét. Két évvel később le is festettem a kormányzót, de ezt a művet valahogyan, valamiért már nem állították ki, sőt a palotában sem kapott falfelületet. – Talán a nevéből visszakövetkeztettek arra, hogy „rendezetlen” a felekezetem. Ezt akkor finoman így mondták. A nevemet valójában én adtam. Bolmány szintiszta magyar település a Délvidéken, Eszék mellett. Hiszi, nem hiszi, de én kifejezetten azért utaztam le oda, hogy jól megismerjem névadó falumat. Hiába. Őfőméltósága, a kormányzó felőlem másként döntött. A portré később eltűnt; egyszerűen nem került elő. Állítólag levitték a pincébe, de ott a háború szörnyűségei között nyoma veszett. Néhány újság, például Incze Sándor lapja, a Színházi Élet azért közölte a fényképét, tehát van nyoma. Mindezzel csak azt akarom jelezni, hogy akkoriban jól ment nekem. Azt mondták: azt a teret, amelybe a portrémát belehelyeztem, kicsit megörbítettem. És ettől minden olyan különös lett. Varázslatos. Nem tudom, lehet, hogy így van. A festészet amúgy is felfoghatatlan valami. Miért és mitől olyan különös, olyan különleges egy Rembrandt kép? Igazán senki sem tudja megmondani. Én az arcaimmal semmit nem akartam kifejezni, csak tökéletes pontosságra törekedtem. A lebegésre. A bőr lélegzésére, a szemek kifejező erejére, a test és a ruhadarabok összetartozására. Kálmán Imrével társaságban, Budapesten találkoztam. Szemérmesen megkérdezte: lefesteném-e a feleségét, Verácskát, az orosz születésű gyönyörű táncsnőt. Természetesen igent mondtam. Az árban megegyeztünk, s abban sem találtunk kivetnivalót, hogy Bécsben, náluk, a villájában dolgozzam. Időt nem kötöttünk ki: négy hét, öt hét. Amikor Verácskát megláttam, megértettem, miért szeretett bele ez az ötven körüli, zömök, cvikkeres, kopaszodó férfi. Szememben nem volt más, mint egy zenetanár külsejű zseni, minden mást meghaladó szellemi kisugárzással. Ebből a szőke, tüneményes, csupa élet nőből viszont ugyanakkor delejes kisugárzás áradt. S olyan nőies báj és könnyedség, amely igazi alkotórővé válhat minden erre fogékony emberben. Kálmán Imre az egyik nappali szobát azonnal

berendeztette műteremmé: itt dolgoztunk. Verácska zöld pasztellszínű, könnyed ruhát vett fel, remek szabással, diszkrét, de drága ékszerrel, csak a kezében tartott egy kis bohókás kalapot. A háttér a szobabelső volt, természetes világtással. Szigorú napirend szerint festettem, s ő fe-

Bolmányi Ferenc feleségével, Annával

gyelmezetten ült modellt, igaz, rövid szünetekkel, miközben kávéit ittunk, finom bécsi süteményekkel. Kálmán ilyenkor nem tartott velünk; ő komponált közben. Csak később jöttem rá, hogy nagy csaló volt a ravaszdi mester. Mert lelkét mindeközben mardosta a féltékenység. Már utaltam arra, hogy jóképű pasas voltam akkoriban; szefárd őseimtől nyilván örököltem az alkatomat, a barna bőromet, s talán a szuggesztív tekintetemet is. Azaz, ha Kálmán Imre tartott tőlem, elvben joggal tette, korban jobban illetem Verácskához, mint ő. Kálmán Imre a kulcslyukon lesett minket, s hogy ne bukjon le, csináltatott a bécsi rádióban egy viaszlemezt, amelyen ő zongorázott. Ha ezt a korongot tette fel a tölcseres játszójára, nyugodtan leskelődhetett; mi a műteremben nem jöttünk rá a turpisságra. Természetesen jól nevelt zsidó fiú voltam, eszembe sem jutott Verácskával kapcsolatban akár egyetlen kétértelmű szó vagy mozdulat. A festmény elkészült, felavatására – amelyen magam is jelen voltam, – Kálmán Imre a villában kis ünnepséget szervezett. A mű a szalon főfalán hirdette Verácska szépségét, megejtő fiatalságát, mondjam úgy: egyetemes érvényű női báját. És a munkám ott is maradt 1938-ig, amikor is a nácik – az Anschluss-szal – bevonultak a császárvárosba. Kálmán és neje sietve költözött el Párizsba, de nem annyira rohanva, hogy a képet ne vitték volna magukkal. Csakhogy a németek követték Kálmánékat az Eiffel toronyig.

Innen azonban már úgy menekültek Amerikába, hogy Párizsban csapot-papot hagyniuk kellett. Vagyis Verácska portréja ott maradt a falon, amíg a hitlerista rablóbrigád meg nem érkezett. – Ami engem illetett: nagy nehezen megúsztam a háborút, de nem úsztam meg Rákosi! Már ki voltam telepítve a szocialista Tatabányára, amikor valakitől hallottam a hírt (talán a Szabad Európa Rádióban mondták), hogy Verácska Európába utazott, állítólag valami jogdíj-vita miatt. Frankfurt népszerű utcáján sétálgatva, az egyik galéria kirakatában meglátta a saját portréját. Azt, amelyiket én füstöttem. Nosza, rögtön bement a galériába, és meg akarta vásárolni a képet. Csakhogy a műkereskedő közölte: az nem eladó, sőt mi több, a kép egyáltalán nem forgalmazható. Mert az a Göring- hagyaték része, és még nem született meg a nemzetközi bírósági döntés: mi történjék a náci vezér által elrabolt festménnyel, ki őrizze, ki tulajdonolja. Ő is ideiglenesen kapta meg a jogot; és ugyan engedéllyel tartja a kirakatban, de legfeljebb vevőfogónak tekintheti. Verácska tehát hazautazott New Yorkba, talán ez is ösztönözte, hogy nyomoztasson utánam, és a végén levelet írjon az Egyesült Államok külügyminiszterének. Lényegében az én érdekében. Lenyűgözve ülttem Bolmányi Ferenc műtermében, szemben a festővel, és borzongva hallgattam a szavait. Ájtárt a történelem és benne az ember, a művészet végtelensége, kiszolgáltatottsága, majd a véletlenek csodája (...). – Apám az Efráim zsidó névvel tisztelt meg – folytatta. – A testvéreim otthon maradtak Tótkomlóson, a falunkban, és apánk nyomdokain valamennyien tisztos fényképész mesterek lettek. Egyik öcsémet, Weisz Jakabot, akit mindenki Kóbinak becézett, 1944-ben munkaszolgálatra hívták be. Századának maradékát nem hazaengedték – hová is, hiszen szüleiket Auschwitzba hurcolták és megölték –, hanem Bergen-Belsenbe deportálták. 1945 áprilisában, amikor az angolok már a tábor közelébe értek, barakkjukat kiürítették, őket pedig – talán, hogy ne maradjon vádló tanú – a nácik vonattal kimenekítették Theresienstadt felé. Útközben a szövetséges repülőgépek bombát dobtak arra az állomásra, ahol a Bergenből elvezényelt szerelvény éppen tartózkodott. Az emberek éhesen kívánszorogtak a vagonokból, és a hosszú éhezés miatt azonnal ennivaló után kezdtek kutatni. Szegény Kóbi ráta- lált egy doboz szardíniára. Felbontotta – bár a lágertársak tiltakoztak –, megette. Megette? Felfalta! Ez történt délelőtt 10 órakor. A testvérem már estére rettenetes görcsök és fájdalmak után halott volt. Legkisebb öcsém miatt szörnyű lelkiismeret furdalásom van. Amikor nekem jól ment, magamhoz vehettem volna. De apánk miatt nem tettem. Persze a történelemről, a nácikról most ne beszéljünk. Meg arról se, ami a háború után történt. És arról se, ami ma történik...